

*Darja Kobal Grum
Sanela Brkić*

**ODNOS S
SOROJENCEM,
SAMOPODOBA IN
DEPRESIVNOST**

29-45

ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO
FILOZOFSKA FAKULTETA
UNIVERZA V LJUBLJANI
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

MED DRUŽINSKIMI ODNOSI JE odnos med sorojenci eden izmed manj raziskanih. Kljub temu predhodne raziskave kažejo, da se pri otrocih in mladostnikih kvaliteta odnosa s sorojencem povezuje s kvaliteto drugih odnosov, samopodobo in razpoloženjem. Podobno ugotavljamo tudi v naši raziskavi. V njej preučujemo povezanost med odnosom s sorojencem in samopodobo ter depresivnostjo v mladostništvu. V raziskavi je sodelovalo 99 učencev 7. do 9. razreda osnovne šole z vsaj enim sorojencem, ki so izpolnjevali Vprašalnik odnosa s sorojencem SRQ (Furman in Buhrmester, 1985), Vprašalnik samopodobe SDQ II (Marsh, 1992) in Lestvico depresivnosti CES-DC (Weissman, Orvaschel in Padian, 1980). Rezultati so pokazali, da se toplina, konflikt in rivalstvo v odnosu s sorojencem pomembno povezujejo z nekaterimi dimenzijami samopodobe in depresivnostjo. Z največ dimenzijami samopodobe se povezuje toplina, sledi ji rivalstvo, le s tremi dimenzijami samopodobe pa se povezuje konflikt. Moč se ne povezuje niti s samopodobo niti z depresivnostjo.

Ključne besede: odnosi med sorojenci, samopodoba, depresivnost, mladostništvo

ABSTRACT**SIBLING RELATIONSHIP IN RELATION TO SELF-CONCEPT AND DEPRESSION**

Among family relations, sibling relationship has been the least researched. Despite that, previous research shows that among children and adolescents the quality of sibling relationship correlates with the quality of other relationships, self-concept and mood. Our study shows similar results. We were interested in how sibling relationship correlates with self-concept and depression in adolescence. We used data of 99 pupils in 7th through 9th grade who had at least one sibling. They completed Sibling Relationship Questionnaire (SRQ, Furman & Buhrmester, 1985), Self-Description Questionnaire (SDQ II, Marsh, 1992) and Centre for Epidemiological Studies Depression Scale for Children (CES-DC, Weissman, Orvaschel & Padian, 1980). Results show statistically significant relationships between three dimensions of Sibling Relationship Questionnaire — warmth, conflict and rivalry — and self-concept and depression. Warmth correlates with most dimensions of self-concept, followed by rivalry. Conflict significantly correlates with only three dimensions of self-concept. Power doesn't correlate with self-concept or depression.

Key words: sibling relations, self-concept, depression, adolescence

Hernandez (1997) navaja, da je odnos s sorojencem pogosto najdaljši odnos v posameznikovem življenju, vendar pa so drugi družinski odnosi bolj raziskani kot odnos s sorojenci (Whiteman, McHale in Soli, 2011). Furman in Buhrmester (1985) kljub temu navajata, da je ta odnos integralni del življenja večine otrok. Bratje in sestre so lahko vir pogostega druženja, pomoči in emocionalne opore. Starejši sorojenci so lahko tudi kot skrbniki, učitelji ali modeli in tako kompenzirajo odsotne ali oddaljene starše. V interakciji s sorojenci otroci pridobijo tudi veliko socialnih in kognitivnih veščin, ki pripomorejo k bolj pozitivnim odnosom v prihodnosti.

::TEORETIČNO OZADJE RAZISKOVANJA ODNOSA S SOROJENCEM

Med ključne teoretske perspektive, s katerimi raziskovalci pogosto opisujejo in razlagajo odnose med sorojenci v otroštvu in mladostništvu, sodijo družinski in ekološki sistemi, teorija navezanosti in teorije socialnega učenja. Raziskave (pregled v Whiteman idr., 2011) v skladu s sistemskimi principi podpirajo povezanost pod-sistemov, npr. med odnosom s sorojencem in odnosom med zakoncema. Konsistentno z družinsko sistemsko teorijo je povezanost recipročna, tj. podsistema vplivata drug na drugega (Yu in Gamble, 2008).

Bowlby (1982) v svoji teoriji navezanosti razlaga, da se v prvem letu življenja oblikuje odnos navezanosti na skrbnika, ki se razlikuje glede na stopnjo varnosti navezanosti v odvisnosti od občutljivosti in odzivnosti dojenčkovega skrbnika. Narava odnosa s primarnim skrbnikom (običajno z materjo) postane temelj notranjemu delovnemu modelu odnosa, tj. posameznikovim pričakovanjem, razumevanju, čustvovanju in vedenju v medosebnih odnosih. Iz tega lahko sklepamo, da ima otrokov odnos s skrbnikom dolgoročni vpliv tudi na kvaliteto odnosa s sorojencem: čustveno varen odnos med skrbnikom in otrokom vodi v bližnje, zaupljive odnose s sorojenci, medtem ko negotova navezanost med skrbnikom in otrokom lahko vodi v konfliktne, hladne oz. nezadovoljive odnose s sorojenci.

Teorije socialnega učenja so najpogostejši mehanizem s katerim raziskovalci razlagajo dinamiko odnosa s sorojencem (še posebej med otrokom in mladostnikom). Bandura (1977) razlaga, da se posamezniki učijo novih vedenj (in tudi prepričan) preko okrepitev in opazovanj vedenja drugih. Družinski člani (zlasti starši in starejši sorojenci) so še posebej verjetni modeli v procesu socialnega učenja, saj posamezniki največkrat posnemajo modele, ki so topli in skrbni, imajo visok status in so posameznikom podobni. Tako se oseba v odnosu s sorojencem lahko nauči tako pozitivnih kot negativnih vedenj, ki jih izraža tudi v vrstniških odnosih.

::SAMOPODOBA

Samopodoba je organizirana celota stališč, občutij, sposobnosti in drugih psihičnih vsebin, ki se vežejo na posameznika samega in ki si jih oseba pripisuje v različnih življenjskih obdobjih ter situacijah. Predstavlja referenčni okvir s pomočjo katerega

oseba uravnava svoje vedenje in je povezana s posameznikovimi vrednotami in vrednotami družbe, v kateri živi. Samopodoba je konstrukt, ki je pod nenehnim vplivom obrambnih mehanizmov (Kobal Grum, 2017). Shavelson in Bolus (1982) sta oblikovala model samopodobe, na katerem temelji tudi Maršev vprašalnik samopodobe, ki smo ga uporabili v pričujoči raziskavi. Avtorja sta predpostavljala, da je samopodoba strukturirana oz. sestavljena iz več področij, hierarhično urejena in da z odraščanjem postajajo področja samopodobe vedno številčnejša. Mead (v Ule, 2009) je trdil, da se posameznik oziroma njegova samopodoba oblikuje na podlagi socialnega odnosa oz. simbolične interakcije med osebo in pomembnimi drugimi. Samopodoba pa se bolj intenzivno razvija v mladostništvu (Steinberg in Morris, 2001).

::DEPRESIVNOST

Beck in Alford (2009) navajata, da je za klinično depresijo značilnih več kazalcev, med najpogostejšimi pa so: spremembe specifičnih razpoloženj, v smislu dlje časa trajajoče žalosti, občutkov osamljenosti, apatije ipd., nizka samopodoba, ki se povezuje s samokritičnostjo in samoobsojanjem, samopoškodovalne težnje, kot npr. želja po begu, izolaciji ali smrti, somatske spremembe, ko so izguba apetita, želje po spolnosti, nespečnost itd. ter izrazita nihanja v stopnji aktivnosti od povečane agitacije do izrazitejši pasivnosti in brezvoljnosti. V literaturi se pojavljajo trije pristopi k ocenjevanju in klasifikaciji depresivnosti v mladostništvu: depresivno razpoloženje, depresivni sindromi in klinična depresija. Vsak pristop odraža različna pojmovanja narave psihopatologije in različne nivoje depresivnosti ter služi drugačnemu namenu (pregled raziskav v Petersen, Compas, Brooks-Gunn, Stemmler, Ey, in Grant, 1993). V sklopu naše raziskave smo pridobivali ocene o depresivnem razpoloženju. Raziskovanje depresivnega razpoloženja se osredotoča na depresijo kot simptom in se nanaša na občutke žalosti in nesrečnosti, ki trajajo nedoločeno časovno obdobje. Veliko mladostnikov, ki poročajo o depresivnem razpoloženju ali sindromu, ne trpi nujno za klinično depresijo (pregled raziskav v Petersen idr., 1993). Številne raziskave, tako starejše (npr. Petersen idr., 1993) kot novejše (npr. Osman, Barrios, Gutierrez, Williams in Bailey, 2008) kažejo, da med 20 in 40 % mladostnikov nima psihološke ali psihiatrične obravnave kljub vidnemu depresivnemu razpoloženju. Povečanje depresivnosti v mladostništvu v primerjavi z otroštvom je večje pri dekletih kot fantih (pregled raziskav v Peterson idr., 1993). L. S. Radloff (1991; v Petersen idr., 1993) poročajo, da se najbolj izrazito povečanje depresivnega razpoloženja pojavi med 13. in 15. letom vrhunec doseže med 17. in 18. letom, kasneje pa se zniža in stabilizira.

::POVEZANOST ODNOSA S SOROJENCEM S SAMOPODOBO IN DEPRESIVNOSTJO

Raziskave kažejo, da se toplina v odnosu s sorojencem povezuje z višjo samopodobo otrok in mladostnikov na različnih področjih. Raziskovalci tako ugotavljajo,

da višja kot je podpora v odnosu s sorojencem, višja je splošna samopodoba mladostnikov (Messey, 1999; Milevsky in Levitt, 2005). Izsledki glede povezanosti med pozitivnim odnosom s sorojencem in akademsko samopodobo so bolj raznoliki. Tako npr. Soli, McHale in Feinberg (2009) ter Yeh in Lempers (2004), ugotavljajo, da ta pojava med seboj nista pomembno povezana, drugi avtorji (Barnes in Berghout Austin, 1995; Dawson in Pike, 2010; Gamble, Jin Yu in Card, 2009; Milevsky in Levitt, 2005) pa to povezanost prepoznajo. Še več, ugotavljajo tudi, da se pozitivni odnos s sorojencem ne povezuje le z višjo akademsko samopodobo, temveč tudi z verbalno samopodobo in učno uspešnostjo.

Toplina, intimnost, podpora in pozitivnost v odnosu s sorojencem se prav tako povezujejo z bolj pozitivnimi in kvalitetnimi vrstniškimi odnosi otrok in mladostnikov (Kim, McHale, Crouter in Osgood, 2007; Lockwood, Kitzman in Cohen, 2001; Massey, 2000; Yeh in Lempers, 2004). Barnes in Berghout Austin (1995) sta našla tudi (neposredno in posredno) povezanost med toplino v odnosu s sorojencem in višjo socialno samopodobo otrok, medtem ko Lockwood in sodelavci (2001) niso našli teh povezav. Toplina in podpora v odnosu s sorojencem se povezujeta tudi z bolj toplimi, podpornimi in pozitivnimi odnosi s starši pri otrocih in mladostnikih (Brody, Stoneman in Gauger, 1996; Derkman, Engels, Kuntsche, Van der Vorst in Scholte, 2011; Furman in Giberson, 1995; McHale, Whiteman, Kim in Crouter, 2007; Milevsky in Levitt, 2005; Milevsky, Schlechter in Machlev, 2011). Poleg tega se toplina in pozitivnost v odnosu s sorojencem povezujeta z višjo samopodobo na področju zunanjega videza pri mladostnikih (Gamble idr., 2009) in (neposredno in posredno) tudi z višjo samopodobo na področju telesnih sposobnosti pri otrocih (Barnes in Berghout Austin, 1995; Dawson in Pike, 2010).

Glede na to, da je ena izmed dimenzij Marshevega vprašalnika samopodobe iskrenost oziroma zanesljivost, katere postavke se nanašajo tudi na morebitna delikventna vedenja, smo bili pri pregledu literature pozorni na povezave med delikventnostjo otrok oz. mladostnikov in kvaliteto odnosa s sorojencem. Ugotovitve kažejo, da se toplina v odnosu s sorojencem povezuje (tako posredno kot neposredno) z nižjo stopnjo delikventnosti posameznika (Gamble, Jin You in Kuehn, 2011; Padilla-Walker, Harper in Jensen 2010; Yeh in Lempers, 2004). Ena izmed dimenzij vprašalnika samopodobe je emocionalna stabilnost, ki vključuje tudi postavke, ki se nanašajo na depresivnost in anksioznost. Raziskave kažejo, da se toplina, naklonjenost, intimnost in pozitivnost v odnosu s sorojencem (tako neposredno kot posredno) povezujejo z manj simptomi vedenj ponotranjanja oziroma depresivnosti pri otrocih oz. mladostnikih (Derkman, Scholte, Burk, Kleinjan in Engels, 2011; Gamble idr., 2011; Kim idr., 2007; Massey, 1999; Massey, 2000; Padilla-Walker idr., 2010; Yeh in Lempers, 2004). Zgolj Soli in sodelavci (2009) poročajo, da se toplina povezuje z več simptomi depresivnosti pri mladostnikih.

Glede konflikta v odnosu s sorojencem se na splošno kaže, da se pri otrocih in mladostnikih povezuje z nižjo samopodobo na različnih področjih. Pri mladostnikih se konflikt v odnosu s sorojencem povezuje z nižjo akademsko samopodobo

(Gamble, Jin Yu in Card, 2009), pri otrocih in mladostnikih pa tudi z nižjo socialno samopodobo in manjšo kompetentnostjo v odnosu z vrstniki (Gamble idr., 2009; Kim idr., 2007; Lockwood idr., 2001). Raziskave o povezanosti konflikta v odnosu s sorojencem in odnosom s starši poročajo, da se pogostejši konflikti s sorojencem povezujejo z manj toplino in podpore v odnosu s starši pri otrocih in pri mladostnikih (Derkman, Scholte idr., 2011; Furman in Giberson, 1995), medtem ko se povezuje z višjo negativnostjo v odnosu s starši pojavi zgolj pri otrocih (Brody idr., 1996). Konflikt v odnosu s sorojencem se povezuje tudi z nižjo samopodobo mladostnikov na področju zunanega videza (Gamble idr., 2009), z več delinkventnega vedenja mladostnikov (Bank, Burraston in Snyder, 2004; Gamble idr., 2011; Soli idr., 2009) ter z več simptomi depresivnosti oziroma vedenjem ponotranjanja pri otrocih in mladostnikih (Derkman, Scholte idr., 2011; Gamble idr., 2011; Kim idr., 2007; Padilla-Walker idr., 2010).

Manj je raziskav, ki vključujejo tudi mero moči pri preučevanju odnosa s sorojencem. Med njimi naj omenimo študijo, v kateri McHale, Whiteman in sodelavci (2007) ugotavljajo, da se negativen odnos s sorojencem (odnos, v katerem sta nadpovprečno izraženi negativnost in kontrola oz. moč in podpovprečno izražena pozitivnost) povezuje z več depresivnosti in največ tvegane vedenja (uživanje substanc) med afriško-ameriškimi mladostniki. Dunn, Brown, Slomkowski, Tesla in Youngblade (1991) pa poročajo, da se kontrola (podobna meri moči v Vprašalniku odnosa s sorojencem SRQ) ni pomembno povezovala z zavzemanjem perspektive in prepoznavanjem čustev v raziskavi s predšolskimi otroci. Glede rivalstva raziskave kažejo, da ima favoriziranje staršev enega izmed sorojencev (tj. rivalstvo) neugoden vpliv na samopodobo. Tako se favoriziranje staršev enega od sorojencev povezuje z nižjo splošno samopodobo (Massey, 1999) in nižjo akademsko samopodobo mladostnikov (Barrett Singer in Weinstein, 2000). Nasprotno Zervas in Sherman (1994) nista našla povezav med rivalstvom v odnosu s sorojencem in akademsko samopodobo mladostnikov. Odsotnost favoriziranja staršev katerega od sorojencev pa se povezuje z višjo socialno samopodobo (Zervas in Sherman, 1994; Massey, 2000) in višjo samopodobo na področju odnosa s starši pri mladostnikih (Zervas in Sherman, 1994). Lauricella (2009) ni našel povezanosti med favoriziranjem staršev mladostnikov in telesno samopodobo ter zdravjem favoriziranih mladostnikov. Glede povezav med favoriziranjem staršev in delikventnostjo se kaže, da se favoriziranje mladostnikov povezuje z več delinkventnimi vedenji pri njihovih sorojencih (Scholte, Engels, de Kemp, Harakeh in Overbeek, 2007) in z manj delinkventnimi vedenji pri favoriziranih mladostnikih (Tamrouti-Makkink, Dubas, Gerris in van Aken, 2004), čeprav ob nadzoru spremenljivk, kot sta spol in starost ni prišlo do nikakršnih povezav med favoriziranjem staršev in delikventnostjo osebe. Rivalstvo v odnosu s sorojencem se povezuje tudi z več depresivnosti in težavami ponotranjanja med mladostniki (Massey, 1999; 2000).

Problem pričujoče raziskave je ugotoviti, kako se posamezne dimenzije odnosa s sorojencem — toplina, konflikt, rivalstvo in moč – povezujejo s samopodobo in

njenimi dimenzijami pri mladostnikih ter depresivnostjo. Na podlagi opisanih raziskav pričakujemo, da se bo več topline v odnosu s sorojencem povezovalo z višjo samopodobo in nižjo depresivnostjo mladostnikov. Glede konflikta in rivalstva v odnosu s sorojencem predvidevamo, da se bosta povezovala z nižjo samopodobo in višjo depresivnostjo mladostnikov. Glede moči v odnosu s sorojencem pa pričakujemo, da se bo povezovala z nižjo iskrenostjo oz. zanesljivostjo in emocionalno stabilnostjo (dimenziji samopodobe) ter z višjo depresivnostjo mladostnikov. Predvidevamo, da se moč z drugimi dimenzijami samopodobe ne bo pomembno povezovala.

::METODA

::Udeleženci

Sodelovalo je 99 učencev od 7. do 9. razreda osnovnih šol. Vsak udeleženec je imel vsaj enega sorojenca. Deklet je bilo 59, fantov pa 39 (en udeleženec ni podal spola). Učenci so bili stari od 12 do 15 let. Bolj natančno, sodelovalo je 21 dvanajstletnikov, 34 trinajstletnikov, 36 štirinajstletnikov in 7 petnajstletnikov (en posameznik ni podal let). Skupna povprečna starost je bila 13,30 let, od tega so bila dekleta v povprečju stara 13,35, fantje pa 13,30 let. Samo 3 udeleženci niso živeli skupaj s sorojencem, 8 udeležencev pa je vprašalnik odnosa s sorojencem reševalo za polsestro oz. polbrata.

::Pripomočki

Vprašalnik odnosa s sorojencem SRQ (Furman in Buhrmester, 1985). Vprašalnik sestavlja ga 48 trditvev in vključuje 16 lestvic, ki se združujejo v 4 faktorje. Vsaki lestvici pripadajo 3 trditve. Faktor topline vključuje naslednje lestvice: intimnost, prosocialno vedenje, druženje, podobnost, občudovanje s strani sorojenca, občudovanje sorojenca in naklonjenost. Faktor konflikta vključuje prepiranje, antagonizem in tekmovalnost, faktor relativni status oziroma moč pa skrb s strani sorojenca, skrb za sorojenca, dominantnost s strani sorojenca in dominantnost nad sorojencem. Faktor rivalstva vključuje mamino in očetovo pristranskost. V sklopu raziskave so učenci, ki so imeli več kot enega sorojenca, vprašalnik reševali za tistega sorojenca, ki jim je po letih najbližje.

Ocenjevalna lestvica ima obliko pet-stopenjske Likertove lestvice (1 = skoraj nič, 2 = ne preveč, 3 = nekoliko, 4 = zelo veliko, 5 = izjemno veliko). Izjemi sta lestvici mamina ter očetova pristranskost, pri kateri odgovor o pomeni 'noben od naju ni favoriziran', 1 'moj sorojenec je oz. jaz sem pogosto favoriziran' in 2 'moj sorojenec je oz. jaz sem skoraj vedno favoriziran'. Tako rezultat na tej lestvici odraža absolutno rivalstvo oz. starševsko pristranskost in ne smeri pristranskosti.

W. Furman in D. Buhrmester (1985) poročata, da koeficienti notranje konsistentnosti (Cronbachov alfa) za vse lestvice presegajo 0,70, razen za lestvico tekmo-

valnosti (0,63). Tudi na našem vzorcu je bila zanesljivost višja od 0,70. Vprašalnik so 10 dni po prvem posredovanju skupini otrok, posredovali še enemu vzorcu otrok ($N = 94$), kar je pokazalo na visoko retestno zanesljivost lestvic (povprečni $r = 0,71$ v razponu od 0,58 do 0,86).

Vprašalnik samopodobe SDQ II (Marsh, 1992). Vprašalnik je namenjen mladostnikom od 12. do 17 leta starosti (Guerin, Marsh in Famose, 2003). Ima 102 postavki, ki se združujejo v 11 lestvic oz. dimenzij samopodobe: telesne aktivnosti, zunanji videz, odnosi z vrstniki nasprotnega spola, odnosi z vrstniki istega spola, iskrenost in zanesljivost, odnosi s starši, emocionalna stabilnost, splošna samopodoba, verbalne sposobnosti in branje, matematika in akademska samopodoba.

Faktorska struktura je bila validirana tako na splošni kot na nadarjeni populaciji (pregled raziskav v Guerin idr., 2003). Ocenjevalna lestvica ima obliko 6-stopenjske Likertove lestvice (1 = sploh ne drži/ni značilno zame, 2 = pretežno ne drži, 3 = drži v manjši meri, 4 = še kar drži, 5 = pretežno drži in 6 = povsem drži/je značilno zame). Koeficienti zanesljivosti za 11 lestvic se gibljejo od 0,83 do 0,91 (Guerin idr., 2003). SDQ II korelira z akademsko uspešnostjo, starostjo, spolom, lokusom kontrole, samoatribucijami (ne)uspeha, fizično pripravljenostjo, športnim udejstvovanjem, mentalnim zdravjem itd. B. Bryne (1996; v Guerin idr., 2003) navaja, da je SDQ II najbolj validirana mera samopodobe z dobrimi psihometričnimi karakteristikami.

Lestvica depresivnosti CES-DC (Weissman, Orvaschel in Padian, 1980). Lestvico sestavlja 20 postavk, katere udeleženci ocenjujejo pri 4-stopenjski ocenjevalni lestvici (0 = sploh ne, 1 = malo, 2 = nekoliko, 3 = veliko). Otrok oz. mladostnik odgovarja, kako se je počutil v zadnjem tednu. Lestvica je uporabljena kot presejalni test in je namenjena otrokom in mladostnikom od 7 do 17 leta starosti. Lestvico za svoje otroke lahko rešijo tudi starši, čeprav je priporočljivo, da se uporablja samoocena otroka oz. mladostnika (Barkmann, Erhart in Schulte-Markwort, 2008). Faulstich, Carey, Ruggiero, Enyart in Gresham (1986; v Barkmann idr., 2008) poročajo, da CES-DC znatno korelira z Vprašalnikom depresivnosti za otroke CDI ($r = 0,58$). Beck, Ward in Mendelson (1961; v Barkmann idr., 2008) pa navajajo, da CES-DC visoko korelira z Beckovim vprašalnikom depresivnosti BDI ($r = 0,81$). Čeprav se velikokrat uporablja le skupni rezultat, ki daje oceno depresivnosti, so Barkmann in sodelavci (2008) izločili štiri faktorje: somatske težave, depresivnost, pozitivni afekt in medosebni odnosi. Koeficient zanesljivosti za skupni rezultat znaša 0,83 (Barkmann idr., 2008).

::Postopek

Zbiranje podatkov je potekalo leta 2013 na šestih osnovnih šolah v okolici Domžal in v Ljubljani. Vprašalnik so anonimno reševali tisti učenci in učenke, ki so to želeli sami in katerih starši so se s tem strinjali. Uporabili smo 99 vprašalnikov.

Preizkuse je v času razrednih ur, ki so jih v ta namen odstopili razredniki udeležencev, izvajala prvo podpisana avtorica tega članka.

::REZULTATI IN RAZPRAVA

Čeprav smo se na podlagi različnih pokazateljev normalnosti porazdelitve (Kolmogorov-Smirnov test, asimetrija, sploščenost, histogram, Q-Q graf) odločili, da večina spremenljivk zadostuje pogojem normalnosti porazdelitve — razen rivalstva, depresivnosti in dimenzij samopodobe telesne sposobnosti in odnosov s starši — smo pri odločitvi kateri koeficient korelacije uporabiti, upoštevali še linearnost in konstantnost variance. Ker je pri večini povezav med spremenljivkami kršena konstantnost variance oz. linearnost, smo večinoma navajali Kendallov tau koeficient korelacije (označeno z ^a v Tabeli 1). Kjer konstantnost variance in linearnost nista kršeni (in kjer se spremenljivki porazdelujeta normalno), je naveden Pearsonov r.

Tabela 1. Koeficienti korelacije med dimenzijami odnosa s sorojencem in dimenzijami samopodobe in depresivnosti.

	Dimenzije odnosa s sorojencem			
	Toplina	Moč	Konflikt	Rivalstvo
Splošna samopodoba	,268** ^a	-,066	-,073 ^a	-,109 ^a
Akadska samopodoba	,251**	-,006 ^a	-,100	-,187** ^a
Verbalne sposobnosti in branje	,160	-,085 ^a	-,148	-,218** ^a
Matematika	-,043	,031	-,095	-,101 ^a
Odnosi z vrstniki istega spola	,092 ^a	,045 ^a	,103 ^a	-,048 ^a
Odnosi z vrstniki nasprotnega spola	,360**	,096	-,034 ^a	-,053 ^a
Odnos s starši	,261** ^a	,012 ^a	-,173** ^a	-,270** ^a
Zunanji videz	,274** ^a	,109	-,086 ^a	-,195** ^a
Telesne aktivnosti	,114 ^a	-,007 ^a	-,012 ^a	,068 ^a
Emocionalna stabilnost	,235*	,067 ^a	-,194*	-,140* ^a
Iskrenost in zanesljivost	,141* ^a	-,016 ^a	-,321**	-,124† ^a
Depresivnost	-,274*	,017	,222*	,292*

Opombe: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, † $p = 0,05$, ^a Kendallov koeficient korelacije

Iz Tabele 1 je razvidno, da se vse dimenzije odnosa s sorojencem povezujejo vsaj z različnimi področji samopodobe. Prav z vsemi področji se negativno povezuje rivalstvo. Rezultati kažejo, da imajo udeleženci, ki v odnosu do sorojenca izkazujejo rivalski odnos, nižje izražene: splošno, šolsko (akademsko, verbalno in matematično), socialno (odnosi z vrstniki istega in nasprotnega spola, odnosi s starši), telesno (zunanji videz in fizične aktivnosti) in emocionalno samopodobo (emocionalna stabilnost in iskrenost). Pozitivno pa se ta dimenzija povezuje z depresivnostjo. Pomembne pozitivne povezanosti se kažejo med toplino in splošno samopodobo, akademsko samopodobo, odnosi z vrstniki nasprotnega spola in s starši ter telesno in emocionalno samopodobo. Pričakovano je toplina negativno povezana z depresivnostjo. Izražanje konflikta v odnosu s sorojencem se najbolj negativno povezuje z iskrenostjo in zanesljivostjo ter s samopodobo na področju odnosa s starši. Pomembno povezanost pa prepoznamo z depresivnostjo, kar pomeni, da udeleženci, ki so v konfliktnem odnosu s sorojencem doživljajo več občutkov depresivnosti, kot tisti, ki niso v takem odnosu oz. izražajo do sorojencev toplino. Pri moči smo lahko izračunali le Kendalllove koeficiente korelacije, ti pa kažejo na nizko stopnjo povezanosti ali celo na nepovezanost s področji samopodobe in z depresivnostjo. Naši rezultati so skladni Masseyevo raziskavo (1999), v kateri je avtor prav tako ugotovil, da več kot je topline v odnosu s sorojencem, višja je splošna samopodoba mladostnikov. Tako bo oseba, ki čuti, da ji sorojenec daje ljubezen in podporo, imela občutek varnosti in vrednosti (Massey, 1999). Prav tako se je v skladu z raziskavami (Barnes in Berghout Austin, 1995; Gamble idr., 2009) pokazalo, da se več topline v odnosu s sorojencem povezuje z višjo akademsko samopodobo pri mladostnikih. Soli in sodelavci (2009) navajajo, da lahko toplina v odnosu s sorojencem poveča samospoštovanje in občutek kompetentnosti pri mladostnikih, zaradi česar se lahko posameznikov akademski uspeh zviša. Morda se tisti sorojenci, med katerimi je več topline, tudi večkrat pogovarjajo in delijo občutja o šoli in šolskih obveznostih ter uspehu, zaradi česar jim je akademska uspešnost bolj pomembna in so posledično bolj motivirani, da dosežejo višji uspeh v šoli. Pokazalo se je namreč, da se pogostost diskusij s sorojenci o načrtih za prihodnost povezuje z akademsko podporo in posledično z akademsko motivacijo posameznika (Alfaro in Umana-Taylor, 2010). Možno je, da topel odnos s sorojencem ustvarja občutek varnosti in sprejemanja pri mladostnikih, zaradi česar se lažje in z manj pritiska spoprijemajo s šolskimi obveznostmi ter dosegajo boljše rezultate. V nasprotju z raziskavo A. Dawson in A. Pike (2010) se v naši raziskavi toplina v odnosu s sorojencem ni pomembno povezovala s samopodobo mladostnikov na področju verbalnih sposobnosti in branja ter matematike. Avtorici sta v svoji študiji z otroki ugotovili, da starejši otroci, ki zaznavajo pozitivnost v odnosu s sorojencem, poročajo o višji samopodobi na področju matematike in angleščine. Morda se zato pri slovenski populaciji mladostnikova toplina v odnosu s sorojencem povezuje samo s splošno akademsko samopodobo, ne pa s samopodobo pri specifičnih šolskih predmetih.

Več topline v odnosu s sorojencem se je pozitivno povezovalo s poročanjem mladostnikov o bolj pozitivnih odnosih z vrstniki nasprotnega spola. Slednje se sklada

z drugimi raziskavami, ki kažejo, da več kot je topline v odnosu s sorojencem, bolj pozitivni so odnosi z vrstniki in bolj kompetentno se posamezniki počutijo v njih (Barnes in Berghout Austin, 1995; Gamble, Jin Yu in Card, 2009; Kim idr., 2007; Lockwood idr., 2001; Massey, 2000; Yeh in Lempers, 2004). Lockwood idr. (2001) menijo, da pozitivne izkušnje s sorojencem vzbujajo pozitivna pričakovanja glede odnosov z vrstniki nasprotnega spola in jim omogočajo hitrejši razvoj socialnih veščin za vstopanje v vrstniške odnose. Sorojenci otrokom in mladostnikom prav tako lahko nudijo nasvet in oporo ter tudi različne socialne izkušnje, ki jim pomagajo v odnosih z vrstniki (Kim idr., 2007).

Skladno s pričakovanji se je toplina v odnosu s sorojencem povezovala tudi z višjo samopodobo mladostnikov na področju odnosa s starši. Tudi drugi raziskovalci so prišli do podobnih ugotovitev (Brody idr., 1996; Derkman, Engels idr., 2011; Furman in Giberson, 1995; McHale, Whiteman idr., 2007; Milevsky in Levitt, 2005). Povezanost med odnosoma avtorji poskušajo razložiti z Bowlbyjevo teorijo navezanosti (Bowlby, 1982), po kateri bo pozitiven, topel odnos med staršem in otrokom vplival na razvoj pozitivnih pričakovanj in čustev do drugih odnosov ter konstruktivnega vedenja, ki bo spodbujal te odnose. Prav tako Bandura (1977) v teoriji socialnega učenja razlaga, da se otroci v odnosu s starši učijo ustreznega vedenja, ki jim pomaga pri vzpostavljanju drugih odnosov.

Zanimivo je tudi, da se je toplina v odnosu s sorojencem v naši raziskavi povezovala z višjo samopodobo na področju zunanjega videza, kar so ugotovili tudi Gamble idr. (2009). Morda v toplem odnosu s sorojencem, mladostniki večkrat dobijo pozitivne povratne informacije o svojem zunanjem videzu, zaradi česar imajo višjo samopodobo na tem področju, možno pa je, da s tem razvijajo tudi boljše odnose z vrstniki nasprotnega spola. Čeprav so druge raziskave potrdile tudi povezanost med toplino v odnosu s sorojencem in višjo samopodobo otrok na področju telesnih aktivnosti (Barnes in Berghout Austin, 1995; Dawson in Pike, 2010), naši rezultati tega ne podpirajo. Toplina v odnosu s sorojencem se je po pričakovanjih povezovala z višjo iskrenostjo in zanesljivostjo mladostnikov (dimenzija vključuje tudi manj kraje, laganja, goljufanja). To je skladno z ugotovitvami L. M. Padille-Walker in sodelavcev (2010), ki poročajo, da se višja naklonjenost v odnosu s sorojencem povezuje z nižjo delinkventnostjo mladostnikov v naslednjem letu (manj kraje, laganja, goljufanja). Gamble idr., (2011) poročajo podobno. Morda se v toplih odnosih, kjer je veliko naklonjenosti med sorojenci, ti lažje naučijo pomembnosti poštenosti in upoštevanja pravil. Kot so pokazale že druge raziskave (npr. Padilla-Walker idr., 2010), mladostniki, ki so si svojim sorojenci bolj naklonjeni, izkazujejo tudi več prosocialnega vedenja. Tako v teh odnosih mladostniki vadijo zavzemanje perspektive in razvijajo empatijo, zaradi česar morda tudi v drugih situacijah bolj upoštevajo čustva drugih ljudi. Poleg tega se morda mladostniki, da bi ohranili pozitiven odnos s sorojencem, hitreje in lažje naučijo sklepanja in upoštevanja dogovorov, ki koristijo obema posameznikoma. Posledično se zdi, da tudi bolje razumejo pomen širših socialnih pravil. Toplina v odnosu s sorojencem se je pozitivno povezo-

vala z emocionalno stabilnostjo in negativno z depresivnostjo, kar se sklada z Masseyevimi rezultati (1999; 2000), s katerimi razlaga, da mladostnikom sorojenci pomagajo pri težavah in skrbah, zaradi česar izkusijo manj težav ponotranjanja (depresivnost, anksioznost, umik in somatske težave). Sklepamo, da mladostnikom naklonjen in razumevajoč sorojenec lahko pomaga tudi pri regulaciji svojih čustev. Naši sklepi se ujemajo z ugotovitvijo Padille-Walkerja idr. (2010), da se več naklonjenosti v odnosu s sorojencem povezuje z višjo sposobnostjo samoregulacije, ta pa se posledično povezuje z manj težavami ponotranjanja.

Rivalstvo v odnosu s sorojencem se v naši raziskavi ni povezovalo s splošno samopodobo mladostnikov, čeprav Massey (1999) ugotavlja, da se rivalstvo, ne glede nato ali se nanaša na mamo ali na očeta, povezuje z nižjo splošno samopodobo pri mladostnikih. Skladno z raziskavo A. T. Barrett Singer in R. S. Weinstein (2000) rezultati kažejo, da se višje rivalstvo v odnosu s sorojencem povezuje z nižjo akademsko samopodobo mladostnikov. Prav tako se je višje rivalstvo povezovalo z nižjimi verbalnimi ter bralnimi sposobnostmi udeležencev. Avtorici (Barrett Singer in Weinstein, 2000) navajata, da bi bilo favoriziranje enega od sorojencev lahko povezano z večjimi družinskimi težavami kot sta konflikt med zakoncema in nekonsistentnost vzgoje, ki tudi negativno vplivata na otroke (Conger idr., 1993). Rivalstvo se v naši raziskavi ni statistično pomembno povezovalo z nižjo samopodobo mladostnikov na področju odnosov z vrstniki istega ali nasprotnega spola, čeprav Zervas in Sherman (1994) ter C. J. Massey (2000) ugotavljajo, da imajo mladostniki, ki ne poročajo o favoriziranju staršev, višjo socialno samopodobo oz. so bolj socialno sprejeti. Skladno z že omenjeno študijo Zervasa in Shermana (1994) se je pokazalo tudi, da se rivalstvo povezuje z manj pozitivnimi odnosi s starši. Morda se mladostnikom zdi, da bi bilo pravično, da z obema sorojencema starša ravnata enako in če temu ni tako, to vodi do negativnih čustev do staršev. Čeprav Lauricella (2009) v svoji raziskavi ni našel povezav med favoriziranjem mladostnikov s strani staršev in samooceno privlačnosti mladostnikov, se je v naši raziskavi pokazalo, da se višje rivalstvo v odnosu s sorojencem (oz. favoriziranja katerega od otrok s strani staršev) povezuje z nižjo samopodobo na področju zunanjega videza. Morda se mladostnikom zdi, da starši favorizirajo otroke (tudi) glede na videz in posledično tudi zato polagajo velik pomen na zunanji videz ter se na tem področju pogosto primerjajo z drugimi osebami, kar vodi do nizke samopodobe na tem področju. Naši rezultati niso pokazali povezanosti med telesnimi aktivnostmi in rivalstvom, kar se sklada tudi z Lauricellajevimi (2009) izsledki.

Konflikt se v naši raziskavi povezuje le s tremi dimenzijami samopodobe in sicer, višji kot je konflikt v odnosu s sorojencem, nižji sta emocionalna stabilnost in iskrenost oz. zanesljivost, pa tudi odnos s starši je manj kakovosten. Konflikt v odnosu s sorojencem se tudi ni statistično pomembno povezoval s pozitivnostjo v odnosih z vrstniki istega in nasprotnega spola. Glede na raziskave (Gamble idr., 2009; Kim idr., 2007; Lockwood idr., 2001) smo pričakovali negativno povezavo med konfliktom v odnosu s sorojencem in samopodobo v vrstniških odnosih. Morda pa bi se

konflikt v odnosu s sorojencem negativno povezoval s pozitivnimi vrstniškimi odnosi mladostnikov, če bi uporabili drugačno mero odnosov z vrstniki. Tudi Lockwood in sodelavci (2001) namreč pri otrocih in mladostnikih niso našli povezav med konfliktom v odnosu s sorojencem in socialno samopodobo, merjeno s Harterjevo lestvico samozaznave za otroke, statistično pomembne povezave pa so se pojavile med konfliktnim odnosom s sorojencem in sociometrično preizkušnjo.

Kot že omenjeno, se je konflikt v odnosu s sorojencem povezoval z manj pozitivnim odnosom s starši pri mladostnikih, kar je skladno z ugotovitvami drugih raziskav (Brody idr., 1996; Derkman, Engels idr., 2011; Derkman, Scholte idr., 2011; Furman in Giberson, 1995). Povezanost med konfliktom v odnosu s sorojencem in manj pozitivnim odnosom s starši pri mladostnikih bi lahko poskušali razložiti s teorijo navezanosti (Bowlby, 1982). Negotova navezanost s skrbnikom lahko namreč vodi v konfliktno, hladno oz. nezadovoljive odnose z drugimi, tudi s sorojenci. Seveda pa ni nujno, da bolj negativen odnos s starši pomeni negotovo navezanost. Furman in Giberson (1995) navajata tudi možnost, da otrok jezo na svoje starše preusmeri na sorojenca. Bandura (1977) pa navaja, da se po modelnem učenju otrok uči in ojačuje vedenje, ki ga potem aplicira v nadaljnjih situacijah, kar bi lahko pomenilo, da se mladostniki v odnosu s starši naučijo dobiti tisto, kar si želijo, tako da trmasto vztrajajo pri svojem, kar vodi v konflikt in prepiranje. Podobne vzorce vedenja nato ponavljajo v odnosu s sorojencem.

Rezultati ne kažejo pomembnih povezav med konfliktom v odnosu s sorojencem in samopodobo na področju zunanjega videza mladostnikov, čeprav Gamble, Jin Yu in Card (2009) poročajo, da se višji konflikt v odnosu s sorojencem pri mladostnikih povezuje z nižjo samopodobo na tem področju. Konflikt se glede na naše rezultate, tudi ne povezuje s samopodobo mladostnikov na področju telesnih aktivnosti, kar se ujema z raziskavo A. Dawson in A. Pike (2010). Večja konfliktnost v odnosu s sorojencem se povezuje z nižjo samopodobo na področju iskrenosti oz. zanesljivosti pri mladostnikih. To se sklada z ugotovitvami drugih avtorjev, ki poročajo, da se pri mladostnikih več sovražnosti oz. konfliktnosti v odnosu s sorojencem pozitivno povezuje z več kraje, goljufanja, laganja ipd. (Bank idr., 2004; Soli idr., 2009; Gamble idr., 2011). Po teoriji socialnega učenja bi lahko predpostavljali, da bodo mladostniki tudi v drugih odnosih izražali konfliktno vedenje, ki so se ga naučili in vadili v interakciji s sorojenci (Gamble idr., 2011). Kot lahko razberemo iz Tabele 1, se konflikt v odnosu s sorojencem povezuje tudi z nižjo emocionalno stabilnostjo in višjo depresivnostjo mladostnikov. To se sklada z rezultati različnih študij (Derkman, Scholte idr., 2011; Gamble, Jin Yu in Kuehn, 2011; Kim idr., 2007; Padilla-Walker idr., 2010; Soli idr., 2009). Pogosto prepiranje in mnogi konflikti s sorojencem lahko pri mladostnikih vodijo v občutja žalosti in brezvoljnosti, pa tudi zaskrbljenosti. Seveda je možno tudi, da čustvena nestabilnost mladostnikov vodi v več konfliktov s sorojencem. Kim in sodelavci (Kim idr., 2007)) opozarjajo tudi, da bi bil lahko konflikt v odnosu s sorojencem odsev večjih socialnih sprememb (npr. prehod v srednjo šolo) ali znotraj osebnih sprememb (mladostništvo). Možno je

torej, da konflikt nastane zato, ker se mladostniki znesejo nad sorojencem zaradi stresa, ki ga doživljajo zaradi drugih družinskih članov ali pa izkušenj v šoli (Kim idr., 2007).

::SKLEP

Raziskava torej kaže, da se toplina, rivalstvo in konflikt v odnosu s sorojencem povezujejo z nekaterimi dimenzijami samopodobe in z depresivnostjo pri mladostnikih. Tako je bolj toplel odnos s sorojencem povezan z višjo splošno samopodobo, akademsko samopodobo, samopodobo na področju odnosov z vrstniki nasprotnega spola, odnosov s starši, zunanjega videza, emocionalne stabilnosti in iskrenosti pri mladostnikih. Prav tako se povezuje z nižjo depresivnostjo. Rivalstvo v odnosu s sorojencem oz. mladostnikovo zaznavanje favoriziranja enega od otrok s strani staršev se povezuje z nižjo akademsko samopodobo, samopodobo na področju verbalnih sposobnosti in branja, odnosov s starši, zunanjega videza in emocionalne stabilnosti, prav tako pa z višjo depresivnostjo mladostnikov. Povezanost med rivalstvom v odnosu s sorojencem in iskrenostjo in zanesljivostjo mladostnikov je pomembna. Konflikt v odnosu s sorojencem pa je povezan z nižjo samopodobo na področju odnosa s starši, iskrenosti in emocionalne stabilnosti ter z višjo depresivnostjo mladostnikov.

Ker je raziskava korelacijske narave, ne moremo sklepati o mehanizmih vplivanja med preučevanimi konstrukti, zato so potrebne longitudinalne študije, ki bi preverjale tudi vpliv mediacijskih spremenljivk. Kljub temu naši rezultati podpirajo ugotovitve drugih raziskav, ki kažejo, da so sorojenci integralni del življenja mladostnikov in da se kakovost odnosa s sorojenci pomembno povezuje s ključnimi vidiki mladostnikovega življenja kot sta samopodoba in razpoloženje. Toplina, rivalstvo in konflikt v odnosu s sorojencem so torej pomembni faktorji tudi v življenju slovenskih mladostnikov.

Nadaljnje študije bi lahko bolj natančno raziskale smer vplivanja in možne mediatorje med kakovostjo odnosa s sorojencem in prilagojenostjo ter vplive strukturnih spremenljivk. Zanimivo bi bilo tudi na slovenskem vzorcu preveriti povezanost med smerjo rivalstva (tj. kateri sorojenec je favoriziran) in samopodobo ter vpliv zaznavanja poštenosti rivalstva. Smiselno bi bilo raziskati tudi morebiten pozitivni vpliv konflikta med sorojenci na odnos z vrstniki, ki se kaže v raziskavi Lockwooda in sodelavcev (2001) ter oblikovati študije kakovosti odnosov s sorojenci s kroničnimi boleznimi ali invalidnostjo.

::LITERATURA

- Alfaro, E. C. in Umana-Taylor, A. J. (2010): Latino adolescents' academic motivation: The role of siblings. *Hispanic Journal of Behavioral Science*, 32(4), 549—570.
- Bandura, A. (1977): Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

- Bank, L., Burraston, B. in Snyder, J. (2004): Sibling conflict and ineffective parenting as predictors of adolescent boys' antisocial behavior and peer difficulties: additive and interactional effects. *Journal of Research on Adolescence*, 14(1), 99—125.
- Barkmann, C., Erhart, M. in Schulte-Markwort, M. (2008): The German Version of the Centre for Epidemiological Studies Depression Scale for Children: Psychometric evaluation in a population-based survey of 7 to 17 years old children and adolescents – results of the BELLA study. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 17(1), 116—124.
- Barnes, T. P. in Berghout Austin, A. M. (1995): The influence of parents and siblings on development of a personal premise system in middle childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 156(1), 73—85.
- Barrett Singer, A. T. in Weinstein, R. S. (2000): Differential parental treatment predicts achievement and self-perceptions in two cultural contexts. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 491—509.
- Beck, A. T. in Alford, B. A. (2009): *Depression: Causes and treatment*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Bowlby, J. (1982): *Attachment and loss: Vol. 1*. New York: Basic Books.
- Brody, G. H., Stoneman, Z. in Gauger, K. (1996): Parent-child relationships, family problem-solving behavior, and sibling relationship quality: The moderating role of sibling temperaments. *Child Development*, 67(1), 1289—1300.
- Conger, R., Conger, K., Elder, G., Lorenz, F., Simons, R. in Witbeck, L. (1993): Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29, 206—219.
- Dawson, A. in Pike, A. (2010): Sibling influences on children's academic ability self-conceptions [plakat]. Dosegljivo na medmrežju: <http://www.sussex.ac.uk>
- Derkman, M. M. S., Engels, R. C. M. E., Kuntsche, E., Van der Vorst, H. in Scholte, R. H. J. (2011): Bidirectional associations between sibling relationships and parental support during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 4(4), 490—501.
- Derkman, M. M. S., Scholte, R. H. J., Burk, W. J., Kleinjan, M. in Engels, R. C. M. E. (2011): Types of dyadic sibling relationships: Concurrent and longitudinal associations with adolescents' internalizing behavior and parental support. V M. M. S. Derkman (ur.), *Siblinks: The implications of siblings for adolescents' adjustment and parent-child relationships* (4). Dosegljivo na medmrežju: <http://hdl.handle.net/2066/91240>
- Dunn, J., Brown, J., Slomkowski, C., Tesla, C. in Youngblade, L. (1991): Young children's understanding of other people's feelings and beliefs: Individual differences and their antecedents. *Child Development*, 62(13), 52—66.
- Furman, W. in Buhrmester, D. (1985): Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development*, 56(1), 448—461.
- Furman, W. in Giberson, R. S. (1995): Identifying the links between parent's and their children's sibling relationships. V S. Shulman (ur.), *Close relationships and socioemotional development* (str. 95—108). Stamford, CT: Ablex.
- Gamble, W. C., Jin Yu, J. in Card, N. A. (2009): Self-representations in early adolescence: Variations in sibling similarity by sex composition and sibling relationship qualities. *Social Development*, 19(1), 148—169.
- Gamble, W. C., Jin Yu, J. in Kuehn, E. D. (2011): Adolescent sibling relationship quality and adjustment: Sibling trustworthiness and modeling, as factors directly and indirectly influencing these associations. *Social Development*, 20(3), 605—623.
- Guerin, E., Marsh, H. W. in Famosé, J. (2003): Construct validation of the Self-Description Questionnaire II with a french sample. *European Journal of Psychological Assessment*, 19(2), 142—150.
- Hernandez, D. J. (1997): Child development and social demography of childhood. *Child Development*, 68, 149—169.
- Kim, J., McHale, S. M., Crouter, A. C. in Osgood, W. D. (2007): Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology*, 43(4), 960—973.

- Kobal Grum, D. (2017): *Samopodoba v diferencialni psihologiji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Lauricella, A. M. (2009): *Why do mommy and daddy love you more? An investigation of parental favoritism from evolutionary perspective* (doktorska disertacija). Dosegljivo na medmrežju: <https://etd.ohiolink.edu>
- Lockwood, R. L., Kitzmann, K. M. in Cohen, R. (2001): The impact of sibling warmth and conflict on children's social competence with peers. *Child Study Journal*, 31(1), 23—47.
- Marsh, H. W. (1992): *Self-Description Questionnaire (SDQ) II: A theoretical and empirical basis for the measurement of multiple dimensions of adolescent self-concept. A test manual and research monograph*. Macarthur, New South Wales, Australia: University of Western Sydney, Faculty of Education.
- Massey, C. J. (1999): *Familial influences on adolescent adjustment: the sibling relationship within the family system* (magistrsko delo). Dosegljivo na medmrežju: <http://wvuscholar.wvu.edu>
- Massey, C. J. (2000): *Parent and sibling relationship influences on late adolescent social anxiety and other adjustment outcomes* (doktorska disertacija). Dosegljivo na medmrežju: <http://wvuscholar.wvu.edu>
- McHale, S. C., Whiteman, S. D., Kim, J. in Crouter, A. C. (2007): Characteristics and correlates of sibling relationships in two-parent African American families. *Journal of Family Psychology*, 21(2), 227—235.
- Milevsky, A. in Levitt, M. J. (2005): Sibling support in early adolescence: Buffering and compensation across relationships. *European Journal Of Developmental Psychology*, 2(3), 299—320.
- Milevsky, A., Schlechter, M. J. in Machlev, M. (2011): Effects of parenting style and involvement in sibling conflict on adolescent sibling relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(1), 11—30.
- Osman, A., Barrios, F. X., Gutierrez, P. M., Williams, J. E., & Bailey, J. (2008): Psychometric properties of the Beck Depression Inventory-II in nonclinical adolescent samples. *Journal of Clinical Psychology*, 64, 83—102. doi:10.1002/jclp.20433
- Padilla-Walker, L. M., Harper, J. M. in Jensen, A. C. (2010): Self-regulation as a mediator between sibling relationship quality and early adolescents' positive and negative outcomes. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 419—428.
- Petersen, A. C., Compas, B. E., Brooks-Gunn, J., Stemmler, M., Ey, S. in Grant K. E. (1993): Depression in adolescence. *American Psychologist*, 48(2), 155—168.
- Scholte, R. H. J., Engels, R. C. M. E., de Kemp, R. A. T., Harakeh, Z. in Overbeek, G. (2007): Differential parental treatment, sibling relationships and delinquency in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(5), 661—671.
- Shavelson, R. J., & Bolus, R. (1982): Self-concept: The interplay of theory and methods. *Journal of Educational Psychology*, 74, 3-17
- Soli, A. R., McHale, S. M. in Feinberg, M. E. (2009): Risk and protective effects of sibling relationships among African American adolescents. *Family Relations*, 58(5), 578—592.
- Steinberg, L. in Morris, A. S. (2001): Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83—110.
- Tamrouti-Makkink, I. D., Dubas, J. S., Gerris, J. R. M. in van Aken, M. A. G. (2004): The relation between the absolute level of parenting and differential parental treatment with adolescent siblings' adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1397—1406.
- Ule, M. (2009): *Socialna psihologija: analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Weissman, M. M., Orvaschel, H. in Padian, N. (1980): Children's symptom and social functioning self-report scales: Comparison of mothers' and children's reports. *Journal of Nervous Mental Disorders*, 168(12), 736—740.

- Whiteman, S. D., McHale, S. M. in Soli, A. (2011): Theoretical Perspectives on Sibling Relationships. *Journal of Family Theory and Review*, 3(2), 124—139.
- Yeh, H. in Lempers, J. D. (2004): Perceived sibling relationships and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 133—147.
- Yu, J. in Gamble, W. C. (2008): Pathways of influence: Marital relationships and their association with parenting styles and sibling relationship quality. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 757—778.
- Zervas, L. J. in Sherman, M. F. (1994): The relationship between perceived parental favoritism and self esteem. *The Journal of Genetic Psychology*, 155(1), 25—33.